

„ჩვეულებრივი ოჯახის ისტორია“

პაპუა

(მეუღლეთა საერთო ქონების განკარგვა და განქორწინების შემდეგ საერთო ვალების დაფარვა)

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

გივიკოსა და ტასოს ცხოვრებაში ყველაფერი ჩვეულებრივად მიდიოდა და ოჯახიც ჩვეულებრივად დაენგრათ. დანგრევამდე რამდენიმე ხნით ადრე გივიკომ ბოლოჯერ გადანყვიტა მინავლებული გრძნობების გაღვიძება და თურქეთში ძვირადღირებული მოგზაურობის – რომელზეც მეუღლეები მანამდე მხოლოდ ოცნებობდნენ – დასაფინანსებლად გაყიდა მეუღლეთა საერთო საკუთრებაში მყოფი მანქანა. იმის გამო, რომ მანქანა შესაკეთებელი იყო, მან მყიდველი გოგას წინაშე იკისრა ასევე ამ მანქანის შეკეთება და ისე გადაცემა, თუმცა მანქანის გადაცემის შემდეგ მისი რემონტი საერთოდ დაივიწყა და მისგან რამის მიღების რამდენიმე უშედეგო მცდელობის შემდეგ გოგა ამ რემონტს ტასოსგან ითხოვს, რომელიც სასტიკ უარზეა. მას არც თურქეთში ქმართან ერთად წასვლის პერსპექტივა ხიბლავს და საერთოდ მიიჩნევს, რომ მანქანის უკან დაბრუნების უფლება აქვს.

ვარიანტი: მანქანის უნებართვოდ გაყიდვამ ცოლ-ქმარს შორის ურთიერთობა საბოლოოდ დაასამარა და ყველაფერი გაყრით დასრულდა. საერთო ქონებაში მეუღლეებს რეალური ღირებულების მქონე ნივთებიდან დარჩათ მხოლოდ სახლი, რომელსაც სრულად იკავენბა გივიკოს სამხატვრო სალონი და რომლის ნასყიდობის ფასიც დაფარული არ იყო. მეუღლეებმა თავდაპირველად საფასურის სახით იკისრეს გამყიდველისათვის იმავე ფართობის სახლის აშენება გვერდით ქუჩაზე, თუმცა, გამომდინარე იქიდან, რომ სამხატვრო სალონს გივიკო მართავდა და შემოსავალსაც ის იღებდა, მან ეს ვალდებულება ტასოს წინაშე საკუთარ თავზე აიღო.

გივიკო უარს აცხადებს საერთოდ რაიმეს გაყოფაზე, სანამ ის და ტასო არ დაფარავენ ამ სახლის აშენების ვალდებულებას. ტასო თავს საერთოდ არ თვლის ამ ვალდებულებით შებოჭილად. ნებისმიერ შემთხვევაში ამ ვალდებულების დაფარვა შეიძლება მხოლოდ სალონის გაყიდვის გზით, რაზეც თავის მხრივ გივიკოა უარზე.

შეაფასეთ სამართლებრივი მდგომარეობა!

ამოსავალი კაზუსის ამოხსნა

I. გოგას მოთხოვნა მანქანის შეკეთებასთან დაკავშირებით

გოგას შეიძლება ჰქონდეს მოთხოვნა ტასოს მიმართ მანქანის შეკეთებასთან დაკავშირე-

ბით. ამისათვის აუცილებელია შესაბამისი ხელშეკრულება მასსა და ტასოს შორის. გოგასთან ხელშეკრულება დადო ტასოს ქმარმა გივიკომ, რომლის ფარგლებში იკისრა არა მხოლოდ მანქანაზე საკუთრების გადაცემა, არამედ მისი შეკეთებაც. ტასოსა და გოგას შორის პირდაპირი კონტაქტი არ შემდგარა, ამიტომაც,

ტასო მხოლოდ მაშინ შეიბოჭებოდა ამ გარიგებით, თუ გივიკო მოქმედებდა შესაბამისი წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების საფუძველზე. გარიგებისმიერი წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება ტასოს გივიკოსათვის არ მიუნიჭებია, თუმცა ეს უფლებამოსილება შეიძლება გამომდინარეობდეს კანონიდან, კერძოდ კი, სკ-ის 1160 II მუხლიდან.

დოგმატურად ეს დანაწესი შეიძლება გაგებულ იქნეს, როგორც წარმომადგენლობის უფლებამოსილების მინიჭება განკარგვითი გარიგების დადებისას: მეუღლე, რომელიც დებს ამ გარიგებას, ამავედროულად წარმოადგენს მეორე მეუღლეს და გარიგება იდება ორივეს სახელით, თუმცა ეს გადაწყვეტა საკმაოდ შორს დგას ნორმის სიტყვასიტყვითი განმარტებიდან და, გარდა ამისა, თუ ამ შემთხვევაში წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებაა მინიჭებული, ის გამომხმობადიც უნდა იყოს, რასაც ნორმა არ ითვალისწინებს, ამიტომაც რეგულაცია უნდა გავიგოთ, როგორც განკარგვის უფლებამოსილების მინიჭება მხოლოდ საკუთარი სახელით, ოჯახის საჭიროებების დასაფარად, ნივთის განკარგვასთან დაკავშირებით. ნებისმიერ შემთხვევაში მოცემული ნორმა ეხება მხოლოდ განკარგვის გარიგებებს¹, რომელიც ხორციელდება ერთი მეუღლის მიერ საერთო ქონებასთან დაკავშირებით და ვერ გახდება მის მიერ დადებული ვალდებულებითი გარიგებით მეორე მეუღლის შებოჭვის საფუძველი.

წარმომადგენლობისათვის რაიმე სხვა საფუძვლის არარსებობის გამო, ტასოს ბოჭვა გივიკოს მიერ დადებული გარიგებით გამორიცხულია.

¹ იხ. განკარგვის გარიგებებთან დაკავშირებით *მაი-სურაძე*, განკარგვით ხელყოფის კონდიქცია ქართულ და გერმანულ სამართალში, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 8/2020, 12-ე და მომდევნო გვერდები; *რუსიაშვილი*, გამიჯვნის პრინციპი ქართულ სანივთო სამართალში, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 1/2019, 20-ე და მომდევნო გვერდები; *რუსიაშვილი*, კაზუსები სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, 2015, 257-ე და მომდევნო გვერდები.

II. ტასოს მოთხოვნა სკ-ის 172 I მუხლის მიხედვით

ტასოს შეიძლება ჰქონდეს ნივთის დაბრუნების მოთხოვნა გოგას წინააღმდეგ სკ-ის 172 I, 173 I 2, 3 მუხლების მიხედვით. თითოეულ თანამესაკუთრეს უფლება აქვს სკ-ის 173 I 2, 3, მუხლების მიხედვით გამოითხოვოს ნივთი არაუფლებამოსილი მფლობელისაგან ყველა სხვა თანამესაკუთრის სასარგებლოდ. ამისათვის აუცილებელია, ტასო ჯერ კიდევ იყოს ნივთის თანამესაკუთრე, ხოლო გოგა იყოს მფლობელი ფლობის უფლების გარეშე.

ნივთის თავდაპირველი თანამესაკუთრეები იყვნენ ტასო და გივიკო. თუმცა ეს საკუთრება შეიძლება გადასულიყო გოგაზე მას შემდეგ, რაც გივიკომ მას ეს ნივთი მიყიდა და გადასცა.

საკითხავია, ჰქონდა თუ არა გივიკოს გოგაზე ამ ნივთის გასხვისების უფლებამოსილება (განკარგვის უფლებამოსილება). საზიარო საგნის განკარგვა უნდა მოხდეს ერთობლივად, სკ-ის 959 1 მუხლი. გამონაკლისს ამ წესიდან ითვალისწინებს სკ-ის 1160 II მუხლი. სკ-ის 1160 II მუხლის მიხედვით, ერთი მეუღლის მიერ განხორციელებული საერთო ქონების ნაწილის განკარგვა ვერ იქნება ბათილი მხოლოდ იმის გამო, რომ მეორე მეუღლემ არ იცოდა გარიგების შესახებ და არ ეთანხმებოდა მას.

საგნის განკარგვა საერთო ქონებიდან უნდა ხდებოდეს ოჯახის საჭიროებების დასაფარად. ეს წინაპირობა 1160 II მუხლში ნახსენები არ არის, თუმცა ის უნდა ამოვიკითხოთ მასში ტელეოლოგიური და სისტემური განმარტების გზით. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს დანაწესი, საბოლოო ჯამში, თითოეულ მეუღლეს საშუალებას მისცემდა შეუზღუდავად განეკარგა საერთო ქონება, მიუხედავად მეორე მეუღლის პროტესტისა. გარდა ამისა, მთავარ ხელმოსაჭიდს 1160 II მუხლში ამ წინაპირობის ამოსაკითხად 1170 II მუხლი წარმოადგენს, რომლის თანახმადაც ერთ-ერთი მეუღლის ინდივიდუალური ვალის დაფარვა საერთო ქონებიდან მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება, თუ ვალი მოხმარდა „მთელი ოჯახის საერთო ინტერესებს“. ყოველი განკარგვა ხორციელდება რაიმე ვალდებულებითი კაუზის (მაგ., ნასყიდობა, ნა-

რდობა და ა. შ.) საფუძველზე, რომელიც წარმოადგენს ვალს 1170 II მუხლის გაგებით. შესაბამისად, აბსურდული იქნებოდა, რომ, თუ მეუღლე პირდაპირ აიღებდა რაიმე ნივთს საერთოდ ქონებიდან და მისით დაფარვდა საკუთარ ინდივიდუალურ ვალს, რომელიც აიღო ოჯახის საჭიროების მიღმა, ეს განკარგვა ნამდვილი ყოფილიყო 1160 II მუხლის მიხედვით და არანამდვილი 1170 II მუხლით.

ოჯახის საჭიროებების ცნება კავშირშია სარჩოს მინიჭების მოთხოვნის მასშტაბთან სკ-ის 1182, 1885-ე მუხლების მიხედვით.² ამიტომაც, საჭიროებებს განეკუთვნება მხოლოდ ოჯახის წევრებისათვის საკვების შესაძენად თანხის მოპოვება, ისევე, როგორც ტანსაცმლის, საოჯახო მეურნეობისათვის აუცილებელი ნივთების, სათამაშოებისა და სასწავლო მასალის მოპოვება. გარდა ამისა, ამ კატეგორიაში ექცევა, მაგალითად, ოჯახის დასასვენებლად წაყვანისათვის თანხის გამოსათავისუფლებლად ან ელექტრომომარაგებელთან³ თუ ტელესაკომუნიკაციო კომპანიასთან⁴ გარიგების დადებისათვის ნივთის განკარგვა და ა. შ. თუმცა აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ გივიკომ ერთპიროვნულად მიიღო გადაწყვეტილება საკმაოდ ძვირადღირებულ მოგზაურობასთან დაკავშირებით. დიდი მოცულობის გარიგებები, რომელთა შეჩერებაც და უკუქცევაც უპრობლემოდ არის შესაძლებელი, სკ-ის 1160 II მუხლის ქვეშ არ ერთიანდება. მეუღლეს არ აქვს უფლება, ოჯახური ერთობის გვერდზე გადადებით, ამგვარ მნიშვნელოვან საკითხებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილება დამოუკიდებლად მიიღოს და განკარგოს მის მასაპოვებლად ოჯახის საერთო საკუთრება. თუ რა ჩათვლება „დიდ მოცულობად“, უნდა გადაწყდეს ოჯახის მატერიალური მდგომარეობიდან და კოოპერაციის ხარისხიდან გამომდინარე.⁵ ამიტომაც, ჩვეულებრივ, განკარგვა ბათილია, თუ ის ხდება მოგზაურობის თანხების აკუმულირე-

ბისათვის, თუ მოგზაურობასთან დაკავშირებით გადაწყვეტილება მანამდე ყოველთვის საერთო კონსენსუსის საფუძველზე მიიღებოდა.⁶ მოცემულ შემთხვევაშიც ამგვარ გარიგებასთან გვაქვს საქმე და შესაბამისად, ის ვერ იქნება ნამდვილი სკ-ის 1160 II მუხლის მიხედვით.

ვარიანტის ამოხსნა

ტასოს შეიძლება ჰქონდეს გივიკოსაგან საერთო ქონების გაყოფის მოთხოვნა სკ-ის 1164, 1165-ე მუხლების მიხედვით.

I. ნამდვილი ქორწინება და კანონით დადგენილი საერთო ქონების რეჟიმი, რაც წარმოადგენს სკ-ის 1164-ე მუხლის გამოყენების წინაპირობას, სახეზეა.

II. სკ-ის 1164-ე მუხლის მიხედვით, ქონების გაყოფა შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს, როგორც ქორწინების განმავლობაში, ისე მისი დასრულების შემდეგ. მოცემულ შემთხვევაში ეს ხდება უკვე განქორწინების შემდეგ.

გაყოფა, პირველ რიგში, უნდა მოხდეს მხარეთა ურთიერთშეთანხმებით და მხოლოდ მისი შეუძლებლობის შემთხვევაში წყვეტს საქმეს სასამართლო. აქ, რადგან ტასო და გივიკო გაყოფის წესზე შეთანხმებას ვერ ახერხებენ, ტასომ უნდა მიმართოს სასამართლოს. სასამართლოს გადაწყვეტილება ქონების გაყოფასთან დაკავშირებით მიიღება მხარის სარჩელის საფუძველზე, რომლითაც ერთ-ერთი მხარე ითხოვს თანხმობას მეორისაგან დაეთანხმოს მის მიერ წარმოდგენილ გაყოფის გეგმას.⁷

გამომდინარე იქიდან, რომ გივიკოსა და ტასოს არ შეუთანხმებიათ რაიმე სპეციალური წესი საერთო ქონების გაყოფასთან დაკავშირებით, მათ შორის ეს ქონება თანაბრად იყოფა (სკ-ის 1168 I მუხლი). საკითხავია, ხომ არ უშლის ხელს მათ შორის ამ ქონების გაყოფას ის გარემოება, რომ მათ აქვთ საერთო ვალები. ჩვეულებრივ, სკ-ის 1169-ე მუხლის მიხედვით, საერთო ვალების მიკუთვნება ხდება საერთო ქონებაში მეუღლეთა წილის შესაბამისად, რაც

² BGHZ 94, 1.

³ BGH NJW-RR 2013, 897; *Luther*, Vom Ende der Schlüsselgewalt, FamRZ 2016, 271.

⁴ BGH NJW 2004, 1593

⁵ BGHZ 94, 1

⁶ OLG Köln FamRZ 1991, 434.

⁷ BGH FamRZ 1988, 814.

ნიშნავს იმას, რომ ჯერ დგინდება ეს წილი, ხოლო შემდეგ იყოფა საერთო ვალი. თუმცა მოცემულ შემთხვევაში საერთო ვალი – სახლის აშენება, რომელიც ნარდობის ურთიერთობის შინაარსს შეესატყვისება, განუყოფელია. შესაბამისად, შეუძლებელია გივიკოსათვის ნახევარი სახლის აშენების ვალდებულების დაკისრება, ხოლო ტასოსთვის მეორე ნახევრის ან ერთისათვის მხოლოდ საშენი მასალის ხარჯების დაკისრება, ხოლო მეორისათვის უშუალოდ – აშენების. თუ ვალი განუყოფელია, მაგალითად, მეუღლეთა მიერ ერთობლივი მომსახურების გაწევა, მისი დაფარვა უნდა მოხდეს ქონების გაყოფამდე.⁸ ამ ვალდებულებისათვის მეუღლეები პასუხს აგებენ როგორც სოლიდარული მოვალეები პირადად.

თუმცა მეუღლეთა შორის შეთანხმების ვალის დაფარვა – სახლის აშენება – იკისრა გივიკომ. მიუხედავად ამისა, გაყოფის წინ, საერთო ვალისათვის სოლიდარული პასუხისმგებლობისათვის, ამგვარი შეთანხმება უმნიშვნელოა; ვალდებულებისათვის მეუღლეები პასუხს აგებენ სოლიდარულად, მათ შორის ის მეუღლეც, რომელიც მანამდე მისთვის გაყოფამდე პასუხს არ აგებდა, მაგალითად, იმის გამო, რომ მეორე მეუღლე მართავდა საერთო ქონებას. ის ფაქტი,

⁸ ჯერ ქონების გაყოფა, ხოლო განუყოფელი საერთო ვალისათვის მეუღლეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის ძალაში დატოვება, წინააღმდეგობაში მოვიდოდა ამ გაყოფის მიზანთან. კერძოდ, გაყოფის მიზანი მდგომარეობს იმაში, რომ მეუღლეთა (ინდივიდუალურ საკუთრებად ქცეული) ქონებრივი მასები საბოლოოდ დაშორდნენ და გამოეყონ ერთმანეთს. ეს კი შეუძლებელია, თუ ისინი კვლავაც საერთო ვალდებულებით იქნებიან ერთმანეთში გადახლართული. ამ შემთხვევაში არსებობს, მაგალითად, საფრთხე იმისა, რომ ერთმა მეუღლემ გაანიავოს გაყოფის შემდეგ საკუთარი წილი და მეორემ, ვალის გადამხდელმა მეუღლემ, ამ ვალის დაფარვის შემდეგ კრედიტორის წინაშე, მისგან რეგრესის გზით (სკ-ის 473-ე მუხლი) ვერაფერი მიიღოს ამ ქონების არარსებობის გამო. სკ-ის 1164-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით, გაყოფის არსი კი ისაა, რომ მეუღლეებმა ერთმანეთს გაყოფილ ქონებასთან დაკავშირებით მოთხოვნები აღარ წარუდგინონ და ერთმა საკუთარი წილის განიავებით მეორეს ვერ ავნოს.

რომ ამ ქონების მართვისას გივიკომ მოიპოვა სახსრები (შემოსავალი სალონიდან), რომლითაც მას ეს საერთო ვალი უნდა დაეფარა, თუმცა ეს არ გაუკეთებია, შეიძლება გათვალისწინებული იყოს მხოლოდ ტასოს მხრიდან მის მიმართ რეგრესის ფარგლებში სკ-ის 473-ე მუხლის საფუძველზე.

ამგვარად, მოცემული ვალისათვის კრედიტორის წინაშე გივიკო და ტასო პასუხს აგებენ სოლიდარულად. საერთო ქონების განუყოფელი ვალების გასტუმრებამდე მეუღლეს, რომლისგანაც მეორე მეუღლე ითხოვს თანხმობას გაყოფაზე, შეუძლია უარი თქვას გაყოფის გეგმაზე.⁹ გარდა ამისა, გივიკო უარს აცხადებს ასევე გაყიდოს სახლი, რათა ამონაგებით დაიფაროს ზემოთ ხსენებული ვალდებულება. საკითხავია, რისი გაკეთება შეუძლია ტასოს მოცემულ სიტუაციაში.

თუ საერთო განუყოფელი ვალების დაფარვას არ ყოფნის ის ფულადი აქტივები, რომლებიც მეუღლეებს აქვთ საერთო საკუთრებაში, უნდა მოხდეს საერთო ქონებაში შემავალი ნივთების რეალიზაცია. აქ მოქმედებს თანაზიარი ქონების გაყოფის წესები,¹⁰ ანუ, თუ მეუღლეები ვერ ახერხებენ ან ვერ თანხმდებიან გაყიდვის მეშვეობით რეალიზაციაზე და ნატურით გაყოფა გამორიცხულია, უძრავი ნივთი უნდა გასხვისდეს იძულებითი აუქციონის გზით (სკ-ის 964-ე მუხლი). იძულებითი აუქციონის ჩატარება შეუძლია თითოეულ მეუღლეს, სასამართლოს გადანყვეტილების გარეშე. თუმცა, თუ მეუღლეს აქვს საერთო ქონებიდან ნივთის მისთვის მიკუთვნების უფლება სკ-ის 1165 3 მუხლის მიხედვით, ეს უფლება წარმოადგენს მესამე პირის უფლებას, რომელიც შეიძლება ხელს უშლიდეს გასხვისებას, თუ ამის შესახებ განაცხადებს სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ კანონის 32-ე მუხლის მოთხოვნათა დაცვით. სამხატვრო სალონს მართავდა გივიკო და მასში ახორციელებდა თავის პროფესიულ საქმიანობას. შეიძლება ეს საკმარისი იყოს ამ სალონის პროფესიული საქმიანობისათვის სა-

⁹ BGH FamRZ 1985, 905; BGH FamRZ 1988, 815.

¹⁰ Klein, Wegweiser zur Auseinandersetzung einer Gütergemeinschaft, FuR 1995, 166.

ჭირო ნივთად დაკვალიფიცირებისათვის სკ-ის 1165 3 მუხლის მიხედვით. თუმცა ეს პრობლემაურია, პირველ რიგში, იმიტომ, რომ საქმე ეხება უძრავ ნივთს, ხოლო მოცემულ დანაწესში მხოლოდ მოძრავ ნივთებზეა საუბარი. უძრავს, მოძრავისაგან განსხვავებით, ჩვეულებრივ არ აქვს აბსოლუტურად ცალსახად გამოკვეთილი ფუნქციური დატვირთვა ან თუ აქვს, მაგალითად, ქარხანა, მისი გაძლოა, ჩვეულებრივ ორივე მეუღლეს შეუძლია. თუმცა მოცემულ შემთხვევაში, დამოუკიდებლად იმ საკითხისა, შეიძლება თუ არა უძრავი ნივთი საერთოდ იყოს პროფესიული დანიშნულების საგანი სკ-ის 1165 3 მუხლის გაგებით, აქ სამხატვრო სალონის ფუნქცია არ არის მყარად დაკავშირებული მოცემულ სახლთან და მისი მოწყობა სხვაგანაც არის შესაძლებელი, რის გამოც,

სახლი, როგორც ასეთი, ვერც ერთ შემთხვევაში ვერ ჩაითვლება პროფესიული საქმიანობისათვის საჭირო ნივთად.

თუმცა, მისი ასეთად ჩათვლის შემთხვევაშიც, იძულებითი აუქციონი, მიკუთვნების უფლების მიუხედავად, მაშინაც დასაშვებია, თუ საერთო ვალდებულება სხვაგვარად ვერ დაიფარება, გარდა ნივთების რეალიზაციისა.¹¹ მოცემულ შემთხვევაში, იყო რა ეს სახლი მეუღლეთა თანასაკუთრებაში არსებული ერთადერთი ღირებული ნივთი, მისი რეალიზაციის გარეშე საერთო ვალი ვერ დაიფარება.

ამგვარად, ტასოს აქვს საერთო ვალდებულების დაფარვის უფლება მეუღლეთა თანასაკუთრებაში არსებული სახლის რეალიზაციიდან ამონაგებით და მხოლოდ ამის შემდეგ შეუძლია გაყოფის მოთხოვნა.

¹¹ BGH FamRZ 1985, 904; BGH FamRZ 1987, 44.